

1

Nye medier og nye teksttyper

Internett og sosiale medier har skapt nye arenaer for informasjon og samhandling og nye muligheter for kommunikasjon og tekstskaping.

Hvem som helst kan publisere informasjon, uttrykke sine meninger, vise seg fram og delta i samfunnsdebatt.

2

Men mulighetene åpner også for

- alternative sannheter, falske nyheter og propaganda
- spenninger mellom demokratiske muligheter og anti-demokratiske krefter
- idividualisering og kommersialisering
- uklare grenser mellom det private og det offentlige

3

Barn og unge på sosiale medier

Tall fra Medietilsynet 2020:

- 90 prosent av 9–18-åringene er på ett eller flere sosiale medier.
- 50 prosent av norske niåringer bruker sosiale medier
- Og 65 prosent av tiåringene.
- 97 prosent av 9–18-åringene har egen mobil.
- 87 prosent av norske 9–10-åringene har egen mobil
- Og nesten alle 13–14-åringene har egen mobil.

4

Hvordan kan skolen bidra til å kvalifisere barn og unge til å møte og delta i et skiftende og stadig mer omfattende medielandskap?

Norskfaget i LK20

- **Kritisk tilnærming til tekst:** Elevene skal kunne reflektere kritisk over påvirkningskraft og troverdighet i tekster, bruke og variere språklige og retoriske virkemidler hensiktsmessig i egne muntlige og skriftlige tekster. De skal vise digital dømmekraft og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre.
- **Bærekraftig utvikling:** Norsk bidrar til å bevisstgjøre elevene og ruste dem til å handle og påvirke samfunnet gjennom språket.
- **Folkehelse og livsmestring** handler om å utvikle elevenes evne til å uttrykke seg skriftlig og muntlig.
- I norsk handler temaet demokrati og medborgerskap om å utvikle elevenes muntlige og skriftlige retoriske ferdigheter, slik at de kan gi uttrykk for egne tanker og meninger og delta i samfunnsliv og demokratiske prosesser.
- Altså: en bred tekstkompetanse
  - En tekstkompetanse som myndiggjør
  - En tekstkompetanse som gir tilgang

5

Hvilken kompetanse har framtidige lærere i kritisk lesing?

Hvordan leser og forholder lærerstudenter seg til tekster på sosiale medier?

Informanter:

- ca 50 lærerstudenter i Grunnskolelærerutdanningen 5-10
- I tredje semester i utdanningen

Digital survey

- Lesetest etter mønster fra Stanford History Education Groups *Civic online reasoning* (Breakstone et al., 2019)
- Fire tekster distribuert på sosiale medier
- Lukkede spørsmål om intensjon, troverdighet og pålitelighet
- Åpne felt til begrunnelser

6

Teoretisk forankring: kritisk literacy

«critical literacy approaches view language, texts, and discourses as the principal means for representing and reshaping possible worlds» (A. Luke, 2012)

To nøkkelementer:

- 1: Å lese tekst er å lese ulike versjoner av verden
  - Røtter i kritisk pedagogikk
- 2: Betydningen av kunnskap om tekst og om hvordan tekst og språk virker
  - lingvistisk og semiotiske kompetanse
  - retorisk kompetanse
  - kontekstforståelse
- Kritisk tilnærming til tekst vil si å kunne distansere seg fra teksten
  - Enten gjennom dekonstruksjon eller analyse av teksten
  - Eller gjennom en form for politisk motstand eller fremmedgjøring (Luke, 2004, p. 26).

7

Se lærerens tips: Slik blir barna gode til å lese

Lesing er en grunnleggende ferdighet i alle skolefag, og lærer Mia Ausen opplever ofte at barn som sliter med lesing i norsk, også strever med lesing i andre fag. Hun tror en lese- og lydbookapp som Pickatale kan motivere til lesing, og bidra til at barn kan finne leseglede ved å lytte til historiene.

Lesing er utfordrende for mange barn. De fleste skoler har en anbefaling om 15-20 minutter lesing hver dag, noe som kan virke krevende for et skolebarn som helst vil spille på spaden. Med lese- og lydbookappen Pickatale får barna tilgang til over 2000 bøker i et digitalt og fargerikt univers for barn, som kan bidra til leselyst og leseglede.

– Med en app som Pickatale får barna mulighet til å velge bøker selv, og for noen er dette en stor motivasjon for lesing. Appen gir barna et bredt utvalg bøker, og muligheten til å teste ut litt forskjellig fra sofaen hjemme, sier Mia Ausen, lærer på Fjell skole.

Mia Ausen – Lærer på Fjell skole

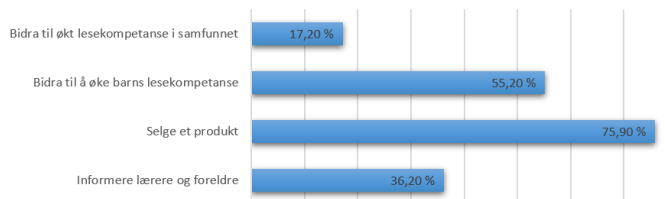
Tekst 1

- Reklame og informasjon om en lesetreningssapp fra Pickatale

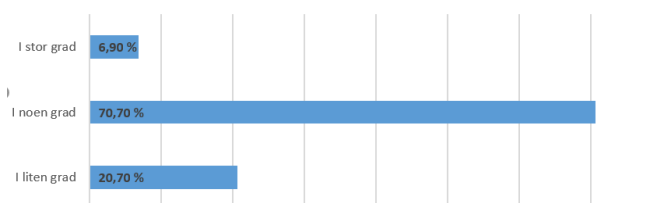
8

Tekst 1

Intensjon

Pålitelighet

9

Hvordan begrunner studentene dette?

1. Subjektiv opplevelse

- *Jeg ser ikke noen spesiell grunn til ikke å stole på at det som står er sant.*
- *Jeg har ikke sjekket opp fakta som blir presentert i teksten, men den virker relativt pålitelig (dette pga. bildebruk av appen).*
- *De viser ikke til noen kilder, men likevel opplever jeg at det som står der er sant.*
- *Teksten er ment til å selge et produkt, men hun [læreren i teksten] virker troverdig og appellerer til lærere og viser til forskning.*

10

Hvordan begrunner studentene dette?

2. Tidligere kunnskap om temaet

- ... de snakker om leseflyt, ordforråd og skjermtid. Og dette er faktorer som påvirker hverandre.
- ..., men det er ting som står der som stemmer med allmenn konsensus og egen erfaring som gjør at man lett kan falle for å bruke det som kilde.

11

Hvordan begrunner studentene dette?

3. Instrumentell kildesjekk

- Viser ikke til pålitelige kilder eller forskning.
- Det er en lærer som kommer med tips, men det er ikke kilder og jeg har heller aldri hørt om nettsiden.

12

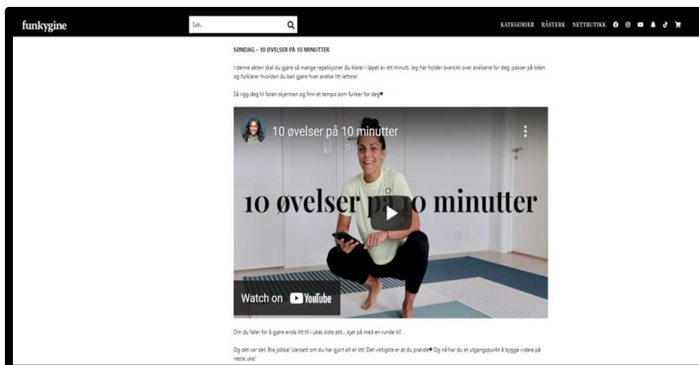
Hvordan begrunner studentene dette?

4. Kritisk tilnærming

- *Selv om noe av informasjonen kan stemme, er det tydelig at de kun velger fakta som kan underbygge deres argument om at man skal kjøpe det programmet*
- *Det er ikke henvist til noen kilder eller studier, og det hele bygger på en lærer sine tanker. Det er blandet informasjon som jeg kan stille meg bak faglig, og informasjon som jeg ikke vet om stemmer, og informasjon jeg tenker ikke er god, som eks. belønning for lesing - en behavioristisk felle når man skal motivere til å lese (som er belønning i seg selv)*

13

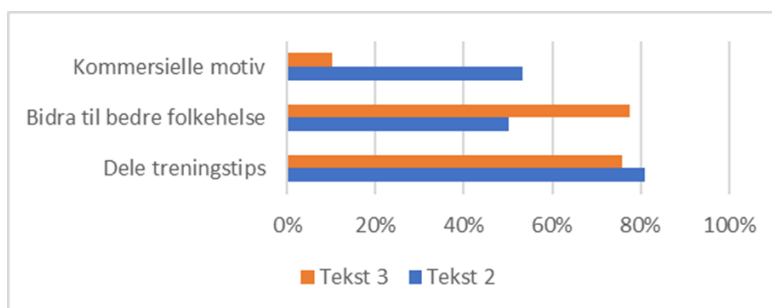
Tekst 2 og 3: Sammenligning

The screenshot shows a webpage for a '7-ukersprogrammet'. The main heading is '7-ukersprogrammet' with a sub-heading 'CERGS 7-ukers treningsprogram er en sju uker lang reise mot bedre kondisjon og helse. Dette programmet passer for både dere som hater å trene, og dere som elsker det.' Below this, there is a section titled 'Spørsmål og svar om treningsprogrammene' with a sub-heading 'Ferdig! Hva nå?'. The page also features a 'Treningssprogram' section with a table of weeks (Uke 1 to Uke 7) and a 'Kondiskalkulatoren' section. The 'Kondiskalkulatoren' section includes a link to 'gjør som 10 millioner andre og finn kondisjonsnivåen din med kondiskalkulatoren vår.' and a 'HVOR SPREK ER DU, EGENTLIG?' section with a 'TEST DEG SELV' button. The page also has social media links and a 'Send oss en e-post' button.

14

Intensjon med tekst 2 og 3

15

- **Subjektiv opplevelse:**

- *Jeg liker trening som har forskning bak seg, da tenker jeg at helsa mi blir bedre ivaretatt, og at programmet har gått gjennom en kvalitetskontroll.*

- **Tidligere kunnskap/erfaring:**

- *På grunn av at NTNU er kjent for å være seriøse i arbeidet ved utdanning og kunnskapstilegnelse.*
  - *Jeg mener at Jørgine sine videoer er en god kilde til informasjon fordi hun har studert idrett på NIH.*

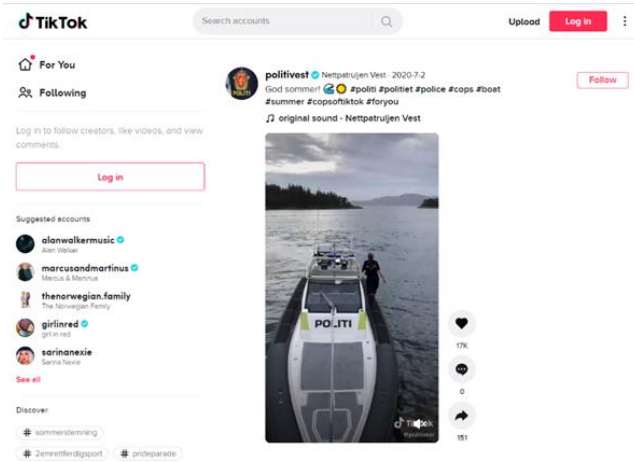
- **Kritisk tilnærming**

- *NTNU er mer faktabasert da Jørgine prøver å selge seg selv som et brand med Funkygine. Jeg har ingen tvil på at Jørgine sine treningsøkter, tips og råd er effektive måter på å komme seg i form, men en må alltid tenke om når det er kommersielle motiv i bakhodet.*

16

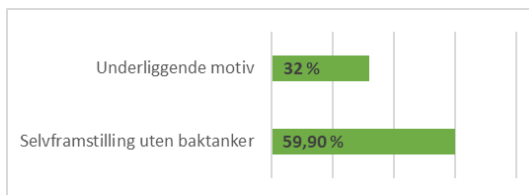

Tekst 4: Selvframstilling på TikTok

17

Selvframstilling på TikTok

- Teksten kan fungere som en påminnelse om å bruke redningsvest i båt.
- Vise at politiet følger med og er på de kjente plattformene som er mer egnet for unge.
- Dersom de er tilgjengelige på sosiale medier vil det kanskje gi et innblikk, kan øke aksepten til politiet i Norge. Det er en del av deres strategi vil jeg tro, sikkert en plan med navn ala "synlig, tilgjengelig og folkelig".

18

Oppsummering av funnene

- Majoriteten av informantene i materialet vektlegger subjektive inntrykk som følelser og tilfeldig erfaring når de leser og vurderer tekstene.
- Informantene bruker i liten grad lingvistisk, semiotiske eller retoriske kompetanse når de vurderer tekstenes pålitelighet.
- Informantene ser i liten grad tekstene som retoriske tekster der forfatterne har spesifikke intensjoner.
- Informantene ser i liten grad tekstene som del av en spesifikk mediekontekst.
- Informantene problematiserer i liten grad tekstene.

19

Et fåtall kritiske lesere

- Leser tekstene med distanse og tolker tekstene på bakgrunn av den spesifikke konteksten de inngår i.
- Identifiserer lingvistiske, semiotiske og retoriske strategier i teksten.
- Problematiserer maktperspektiver i tekstene.

20

Hvorfor er dette problematisk?

- Kritisk tilnærming til tekst i skolen reduseres ofte til tradisjonell kildekritikk som er utilstrekkelig i møte med den digitale virkelighet.
  - Det kreves en større forståelse for hva tekster er, hvordan de fungerer og den sammenheng de er oppstått i.
- Kompetanse i kritisk literacy er et nøkkelelement for å forstå hvordan tekster vi møter, påvirker oss og bidrar til å forme vår oppfatning av samfunnet og av andre.
  - Motvirker at subjektive opplevelser og følelser bestemmer hva og hvem vi stoler på.
- Literacy, forstått som lese- og skriveferdigheter, er en forutsetning for demokratiforståelse (Seland og Huang, 2018)
  - Gjennom analyse av tall fra ICCS argumenterer de for at et bredere literacy-begrep som forståelse og meningsfull bruk av språket også bør ses som et aspekt ved den norske grunnskolens bidrag til elevenes demokratiforståelse.

21

Kilder

- Elvebakk, L. og Blikstad-Balas, M. (upubl.). Kritisk lesing i høyere utdanning: Hvordan forholder lærerstudenter seg til tekster som krever kritisk lesing?
- Luke, A. (2004). Two takes on the critical. In B. Norton & K. Toohey (Eds.), *Critical Pedagogies and Language Learning* Cambridge: Cambridge University Press.
- Luke, A. (2012). Critical Literacy: Foundational Notes. *Theory into practice*, 51(1), 4-11
- Medietilsynet (2020). Barn og medier 2020. En kartlegging av 9–18-åringers digitale medievaner. Hentet fra: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf>
- Seland og Huang (2018). Literacy som aspekt ved norske elevers demokratikunnskap. Skolens bidrag til elevers læring om demokrati undersøkt gjennom læreplaner og karakterer i fire fag. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 18(1)
- Udir (2020). Læreplan i norsk (NOR01-06). Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/nor01-06?lang=nob>

22